

Issue 18b (2022) 18-29

<http://www.jstar.gr>

Σχεδιασμός προγραμμάτων εκπαιδευτικού τουρισμού στο πλαίσιο του μαθήματος της Ευέλικτης Ζώνης και των καινοτόμων προγραμμάτων που υλοποιούνται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Ντομπρίκη Ε.¹, Υφαντίδου Γ.¹, Γλυνιά Ε.², Δέρρη Β.¹

¹ΤΕΦΑΑ Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ²ΤΕΦΑΑ Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός είναι η τουριστική δραστηριότητα που ασκείται από εκδρομείς ή ταξιδιώτες, οι οποίοι έχουν ως κύριο ή δευτερεύον κίνητρο την εκπαίδευση ή τη μάθηση. Συνδυάζει την εκπαίδευση με τον τουρισμό με τρόπο που προωθεί τη δια βίου μάθηση, υπόσχεται μια ευχάριστη μαθησιακή εμπειρία, ενώ παράλληλα δημιουργεί νέες γνώσεις, νέες δεξιότητες και μια αίσθηση εκτεταμένων οριζόντων στους μαθητές. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση οι εκπαιδευτικές εκδρομές αποτελούν αναγκαίο συμπλήρωμα της αγωγής των μαθητών, γιατί τους δίνουν τη δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με τόπους που έχουν ιδιαίτερη μορφωτική- εκπαιδευτική αξία, να γνωρίσουν τα επιτεύγματα του ανθρώπου μέσα στη μακροχρόνια πορεία του πολιτισμού και να καλλιεργήσουν την κοινωνικότητά τους. Ο σχεδιασμός προγραμμάτων Εκπαιδευτικού Τουρισμού μπορεί να πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο του μαθήματος της Ευέλικτης Ζώνης και των καινοτόμων δράσεων που υλοποιούνται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Σκοπός αυτής της έρευνας ήταν να αναδείξει ότι ο σχεδιασμός τέτοιων προγραμμάτων, εκσυγχρονίζει τη διδακτική διαδικασία και συμβάλλει στην αποτελεσματικότητα της μάθησης. Το δείγμα αποτέλεσαν 17 μαθητές της Δεύτερης τάξης του Δημοτικού Σχολείου Πετρούσας Δράμας ως ομάδα πιλοτικής εφαρμογής και 14 μαθητές της Δεύτερης τάξης του Δημοτικού Σχολείου Βόλακα Δράμας ως ομάδα ελέγχου. Σχεδιάστηκαν ένα ερωτηματολόγιο 44 ερωτήσεων γνωστικής αξιολόγησης για να διερευνηθεί τις γνώσεις των μαθητών στο αντικείμενο των σπηλαίων και ένα πρόγραμμα αξιολόγησης φυσικής αγωγής με στόχο την οριοθέτηση του χώρου, την ισορροπία και τον προσανατολισμό. Από τη σύγκριση των σωστών απαντήσεων όσο αφορά τα αρχικά και τελικά αποτελέσματα της πειραματικής ομάδας συμπεραίνουμε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά του γνωστικού αποτελέσματος, γεγονός που αναδεικνύει ότι "η έρευνα πεδίου, όταν διαθέτει σωστή σύλληψη και καλό σχεδιασμό, όταν είναι διδαγμένη σωστά και ακολουθείται από αποτελεσματική επανεξέταση, τότε προσφέρει στους μαθητές ευκαιρίες να αναπτύξουν γνώσεις και δεξιότητες με τρόπους που εισάγουν τις καθημερινές τους εμπειρίες στην τάξη".

Λέξεις Κλειδιά: εκπαιδευτικός τουρισμός, καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα

Διεύθυνση
αλληλογραφίας:

E-mail:

Ντομπρίκη Ευαγγελία

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
dompreva@yahoo.gr

Εισαγωγή

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός ανήκει στις ειδικές μορφές τουρισμού και ορίζεται ως η τουριστική δραστηριότητα που ασκείται από εκδρομείς ή ταξιδιώτες, οι οποίοι έχουν ως κύριο ή δευτερεύον κίνητρο την εκπαίδευση ή τη μάθηση (Ritchie, 2003). Απαρτίζεται από τις λέξεις εκπαίδευση και τουρισμός. Η εκπαίδευση, σύμφωνα με τον Ritchie (2003), ορίζεται ως «η οργανωμένη, συστηματική προσπάθεια για την προώθηση της μάθησης, τον καθορισμό των όρων και την παροχή των δραστηριοτήτων μέσω των οποίων μπορεί να συντελεστεί η διαδικασία της μάθησης». Το αντικείμενο είναι η μάθηση, που κατά τον Μπαμπινιώτη (2012), αποτελεί τη διαδικασία απόκτησης γνώσεων, συνήθως ως αποτέλεσμα διδασκαλίας κι επίσης η μεταβολή των δυνατοτήτων κάποιου σε ικανότητες ως αποτέλεσμα πρακτικής εξάσκησης και πείρα. Δεν υπάρχει, ωστόσο, ακριβής ορισμός για τη μάθηση, επειδή αυτή μπορεί να αναφέρεται στο προϊόν (το αποτέλεσμα), στη διαδικασία (η οποία συμβαίνει κατά τη διάρκεια της μάθησης) και στη λειτουργία εκπαίδευσης (στα συγκεκριμένα βήματα για να επιτευχθεί η μάθηση). Από αυτές τις παρατηρήσεις γίνεται εμφανές, ότι ο εκπαιδευτικός τουρισμός μπορεί να αντιμετωπιστεί με παρόμοιο τρόπο, ως προϊόν, ως διαδικασία και ως λειτουργία (Ritchie, 2003). Ως προϊόν δίνεται έμφαση στο αποτέλεσμα της μαθησιακής εμπειρίας (π.χ. πανεπιστημιακό πτυχίο), ενώ ως διαδικασία ή λειτουργία εστιάζει στα μέσα και όχι στο αποτέλεσμα.

Εναλλακτικά, ο εκπαιδευτικός τουρισμός μπορεί να είναι μια οποιαδήποτε μορφή τουρισμού κατά τη διάρκεια της οποίας οι τουρίστες εμπλέκονται και με εκπαιδευτικές δραστηριότητες (Σφακιανάκης, 2000). Σε αυτή την περίπτωση η μάθηση δεν είναι απαραίτητα οργανωμένη, αλλά αποτελεί μια φυσική διαδικασία και συντελείται λόγω των ερεθισμάτων του περιβάλλοντος. Η εκπαίδευση αντίθετα υλοποιείται μέσα από επίσημους φορείς μάθησης και οργανωμένων μαθημάτων. Ο εκπαιδευτικός τουρισμός αναφέρεται σε οποιοδήποτε πρόγραμμα στο οποίο οι συμμετέχοντες ταξιδεύουν ως ομάδα, με πρωταρχικό σκοπό να ασκήσει μια μαθησιακή εμπειρία που έχει άμεση σχέση με την τοποθεσία (Demeter & Bratucu, 2014). Θα πρέπει να επισημανθεί, ότι ο εκπαιδευτικός τουρισμός είναι υψηλής προστιθέμενης αξίας και προσφέρει μακροπρόθεσμα κοινωνικοοικονομικά οφέλη. Είναι μια διεθνής επιχείρηση με ευρείες συνιστώσες δραστηριοτήτων, όπως η μεταφορά, η διαμονή, η αναψυχή, η διατροφή και άλλες συναφείς υπηρεσίες (Anthony et al., 2004). Γι' αυτό και πρόκειται για μια οικονομική δραστηριότητα που είναι άκρως ελκυστική για πολλούς λαούς.

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός μπορεί να αποτελέσει ένα εργαλείο για την ανάπτυξη οποιασδήποτε περιοχής και χώρας. Είναι ένα μέσο, με το οποίο οι προορισμοί θα είναι σε θέση να αποκτήσουν μια ταυτότητα. Είναι η αιχμή για να εξερευνήσει κάποιος τους κρυμμένους θησαυρούς ενός τόπου (Sharma, 2015). Είναι ο συνδυασμός των δύο ισχυρών βιομηχανιών της εκπαίδευσης και του τουρισμού, οι οποίες μαζί δημιουργούν μια υπερβιομηχανία, που έχει τη δυνατότητα να εμπλουτίσει θετικά τις ζωές όσων εμπλέκονται σε αυτήν. Το εκπαιδευτικό ταξίδι μπορεί να εξυπηρετήσει σκοπούς όπως είναι η ικανοποίηση της περιέργειας για τους άλλους ανθρώπους, τη γλώσσα και τον πολιτισμό τους και να ενθαρρύνει το ενδιαφέρον τους για τη μουσική, την τέχνη, την αρχιτεκτονική, την παράδοση. Ευαισθητοποιεί το άτομο απέναντι στο φυσικό περιβάλλον, τη χλωρίδα και πανίδα του τόπου και αυξάνει το ενδιαφέρον των τουριστών για την πολιτιστική κληρονομιά και τις ιστορικές τοποθεσίες (Ritchie, Carr & Cooper, 2003).

Όσον αφορά στο Σχολικό Εκπαιδευτικό Τουρισμό, οι σχολικές εκδρομές δεν αποτελούν το μεγάλο δημιουργό εσόδων για τους τουριστικούς προορισμούς και ίσως να μην είναι «υψηλής απόδοσης», παρόλα αυτά αυξάνουν το προφίλ των αξιοθέατων και προορισμών σε μια ομάδα δυνητικών επισκεπτών και των γονέων τους. Όσο αφορά την προοπτική της τουριστικής επίσκεψης, οι σχολικές εξορμήσεις βοηθούν στην ενίσχυση της παρουσίας στα αξιοθέατα σε περιόδους εκτός αιχμής. Όπως αναφέρει ο Ritchie (2003), οι τάσεις σε τουρισμό και εκπαίδευση φαίνεται να προβλέπουν μια ανάπτυξη, παρά τη συρρίκνωση της αγοράς. Σήμερα οι μαθητές μπορούν να επιλέξουν ανάμεσα σε διαφορετικά είδη εκπαιδευτικού τουρισμού, όπως επισκέψεις πεδίου, ανταλλαγές μαθητών, διεθνή ερευνητικά σχέδια και πρακτική εκπαίδευση (Ritchie & Dale, 2008). Σύμφωνα με τη γνωστική θεωρία του Piaget (Hartland, 2009), η οποία έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τη διδασκαλία στα δημοτικά σχολεία, τα μικρά παιδιά, μαθαίνουν ενεργώντας. Δίνεται έμφαση στη μάθηση μέσω της ανακάλυψης και της επενέργειας του ατόμου πάνω στα ίδια πράγματα.

Ο Dewey, ένας από τους πρώτους Αμερικανούς πραγματιστές, ο οποίος έχει χαρακτηριστεί ως εισηγητής «εναλλακτικών εκπαιδευτικών ιδεών», τις οποίες συναντούμε αργότερα στα κινήματα της δια βίου εκπαίδευσης, στο έργο του διαπερνά την πεποίθηση ότι η εκπαίδευση σχετιζόμενη με την έννοια της ανάπτυξης, είναι πράγματι δια βίου, ενώ το σχολείο είναι προαπαιτούμενο για μια αποτελεσματική αρχική μάθηση. Όπως αναφέρει η Davinson (2001), ο Dewey υποστηρίζει ότι μια ποιοτική εκπαιδευτική εμπειρία είναι ευχάριστη και ελκυστική για το μαθητή, όταν προωθεί «επιθυμητές μελλοντικές εμπειρίες», αφυπνίζει την περιέργεια και ενδυναμώνει τη λήψη πρωτοβουλιών. Οι σωστά οργανωμένες σχολικές εκπαιδευτικές εκδρομές σύμφωνα με τους Dillon και συν. (2006), προσφέρουν στους μαθητές την ευκαιρία να αναπτύξουν τις ικανότητες και τις γνώσεις τους με τρόπους που προσθέτουν αξία στις καθημερινές τους εμπειρίες στην τάξη. Παρέχουν μοναδικές ευκαιρίες μάθησης που δεν είναι διαθέσιμες στους τέσσερις τοίχους μιας τάξης. Όπως συμβαίνει σε κάθε τύπο εκπαιδευτικού προγράμματος, οι εκδρομές αυτές πρέπει να σχεδιάζονται γύρω από συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους. Πρέπει να σχεδιαστεί μια εκδρομή εξ αρχής, έτσι ώστε οι συμμετέχοντες να μπορούν εύκολα να κάνουν συνδέσεις μεταξύ της εστίασης στο θέμα και των εννοιών που μαθαίνουν στο υπόλοιπο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Κατά το σχεδιασμό και την οργάνωση μιας πετυχημένης εκδρομής, πρέπει να συμπεριληφθούν τρία σημαντικά στάδια (Wilson, 2011). Το στάδιο πριν την εκδρομή, το στάδιο κατά την εκδρομή και το στάδιο μετά την εκδρομή.

Το στάδιο πριν την εκδρομή, περιλαμβάνει δύο κύρια στοιχεία, τη διοίκηση και την εκπαίδευση. Η διοικητική συνιστώσα περιλαμβάνει όλα τα βήματα που πραγματοποίησε ο διοργανωτής εκδρομών για να οργανώσει την υλικοτεχνική υποστήριξη της εκδρομής. Τα βήματα περιλαμβάνουν την εξασφάλιση της κατάλληλης άδειας από τη διοίκηση, την οργάνωση της μεταφοράς από και προς την τοποθεσία του ταξιδιού, την επαφή με την τοποθεσία για την επαλήθευση του χρονοδιαγράμματος και των δραστηριοτήτων και τη λήψη υπογραφών από τους γονείς και τους κηδεμόνες των μαθητών που θα συμμετάσχουν στην εκδρομή. Η δεύτερη συνιστώσα, αυτή της διδασκαλίας, είναι επίσης κρίσιμη για την προετοιμασία των συμμετεχόντων σε αυτήν. Πολλές ερευνητικές μελέτες έχουν δείξει ότι οι συμμετέχοντες, ειδικά οι νέοι, έχουν συχνά υψηλά επίπεδα άγχους, όταν πηγαίνουν σε μια τέτοια εκδρομή. Για να μειώσουν το άγχος, οι διοργανωτές πρέπει να κάνουν τους

συμμετέχοντες να αισθάνονται άνετα και ασφαλείς κατά τη διάρκεια της εκδρομής, όπως ακριβώς συμβαίνει στο πλαίσιο μιας τυπικής τάξης (Farmer, Knapp & Benton, 2007).

Το δεύτερο στάδιο μια επιτυχημένης σχολικής εκπαιδευτικής εκδρομής περιλαμβάνει την ίδια την εκδρομή. Στο στάδιο αυτό θα πρέπει να εξεταστούν δύο σκέλη: ο ρόλος του συμμετέχοντος και ο ρόλος του διοργανωτή. Ο ρόλος του συμμετέχοντα καλύπτεται από την κατάρτιση ενός αναλυτικού σχεδίου που θα περιλαμβάνει τις δράσεις της εκδρομής και τη γνωστοποίηση των στόχων της ατζέντας αυτής στους συμμετέχοντες. Μια προτεινόμενη ατζέντα για μια σχολική εκδρομή ξεκινά με την παροχή ενός σύντομου ελεύθερου χρονικού διαστήματος για τα άτομα να εξερευνήσουν την τοποθεσία του ταξιδιού από μόνοι τους. Αυτή η ανοιχτή εξερεύνηση ενδέχεται να μην είναι κατάλληλη σε όλες τις τοποθεσίες (Mitchie, 1998). Η δεύτερη φάση περιλαμβάνει συχνά μια περιήγηση που αναφέρεται σε ολόκληρη την ομάδα, στην οποία ο διοργανωτής ή ο ξεναγός μπορεί να επισημάνει συγκεκριμένα στοιχεία που σχετίζονται με τους εκπαιδευτικούς στόχους της εκδρομής. Αυτό παρέχει επίσης την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να θέσουν τυχόν ερωτήσεις που ενδέχεται να έχουν αναπτύξει κατά τη διάρκεια της εξερεύνησής τους (Scribner- Maclean & Kennedy, 2007). Η τρίτη φάση είναι μια δραστηριότητα μάθησης που θα αναφέρεται σε προκαθορισμένες ομάδες των 2-3 ατόμων και παρέχει στους συμμετέχοντες τη δυνατότητα να μπορούν να ολοκληρώσουν μια δραστηριότητα όπως είναι ένα σύντομο φύλλο εργασίας ή κάτι αντίστοιχο. Ο ρόλος του διοργανωτή αποτελεί επίσης σημαντικό στοιχείο κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Παρόλο που η παρακολούθηση και η διαχείριση της εμπειρίας είναι σημαντική, η παρακολούθηση της μάθησης των συμμετεχόντων αποτελεί επίσης σημαντική ευθύνη του διοργανωτή. Σε όλη την εκδρομή, ο διοργανωτής θα πρέπει να συμμετέχει ενεργά σε δραστηριότητες διδασκαλίας. Ωστόσο, σε τέτοιες εκδρομές ο διοργανωτής θα πρέπει να χρησιμοποιεί διαφορετικές προσεγγίσεις διδασκαλίας από αυτές που χρησιμοποιούνται στις παραδοσιακές σχολικές τάξεις (Kisiel, 2006). Κατά τη διάρκεια αυτών των εκδρομών, τέλος, οι διοργανωτές θα πρέπει να λειτουργούν περισσότερο ως διευκολυντές ή οδηγοί και όχι ως διευθυντές. Παίζοντας έναν ενεργό και όχι παθητικό ρόλο κατά τη διάρκεια του πεδίου, οι διοργανωτές μπορούν να αυξήσουν το ενδιαφέρον των μαθητών για μάθηση.

Το τρίτο και τελευταίο στάδιο είναι μετά το πέρας της εκδρομής, και περιλαμβάνει κι αυτό δύο συνιστώσες. Την ανασκόπηση και την επισήμανση της σημαντικότερης δραστηριότητας της εκδρομής. Κατά τη διάρκεια του μαθήματος μετά το πέρας της εκδρομής, οι συμμετέχοντες θα πρέπει να ενθαρρύνονται να μοιράζονται και να συζητούν τις εμπειρίες τους κατά τη διάρκειά της. Αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει την ανταλλαγή και τη συζήτηση των δεδομένων ή των αποτελεσμάτων των εκχωρημένων δραστηριοτήτων των μικρών ομάδων καθώς και την ανταλλαγή συναισθημάτων σχετικά με τις συγκεκριμένες πτυχές του ταξιδιού ή και τις συνολικές εντυπώσεις (Nadelson & Jordan, 2012). Η δεύτερη συνιστώσα του σταδίου μετά το ταξίδι αποτελεί τον προσδιορισμό της κορυφαίας δραστηριότητας. Αυτή η δραστηριότητα θα πρέπει να δίνει στους συμμετέχοντες την ευκαιρία να εφαρμόσουν δραστηριότητες περιεχομένου που απέκτησαν κατά τη διάρκεια της εκδρομής. Τόσο η απολογιστική όσο και η κορυφαία δραστηριότητα θα πρέπει να πραγματοποιούνται το συντομότερο δυνατό μετά το ταξίδι (Ferry, 1993). Ο προγραμματισμός και η οργάνωση μιας επιτυχημένης σχολικής εκπαιδευτικής εκδρομής μπορεί να είναι μια κοπιαστική και επίπονη διαδικασία για το διοργανωτή. Ωστόσο, ακολουθώντας τα απλά βήματα σε κάθε ένα από τα

στάδια στα οποία έγινε αναφορά, οι συμμετέχοντες μπορούν να επωφεληθούν σε μεγάλο βαθμό από αυτή. Επίσης, όταν μια καλά αναπτυγμένη απζέντα παρουσιάζεται στους διαχειριστές, πολλές από τις ανησυχίες τους αντιμετωπίζονται συνήθως με επιτυχία. Θα πρέπει, τέλος να σημειωθεί ότι οι σχολικές εκπαιδευτικές εκδρομές θα πρέπει να αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εκπαιδευτικού προγραμματισμού, καθώς τα οφέλη για τους συμμετέχοντες είναι πολλαπλά.

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να αναδείξει εάν και με ποιον τρόπο ο σχεδιασμός προγραμμάτων εκπαιδευτικού τουρισμού στο πλαίσιο του μαθήματος της Ευέλικτης Ζώνης και των καινοτόμων προγραμμάτων που υλοποιούνται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, εκσυγχρονίζει τη διδακτική διαδικασία και συμβάλλει στην αποτελεσματικότητα της μάθησης.

Μέθοδος

Δείγμα

Στην έρευνα συμμετείχαν 17 μαθητές της Δεύτερης τάξης του 6/τάξιου Δημοτικού Σχολείου Πετρούσας Δράμας, οι οποίοι πραγματοποίησαν την πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος «Πάμε Σπήλαιο;» - μελέτη του Σπηλαιού Αγγίτη» στο πλαίσιο καινοτόμου προγράμματος που κατατέθηκε στη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Δράμας σύμφωνα με την εγκύκλιο Αρ. Πρωτ. 190790/Δ7 / 4-12-2019 με θέμα: «Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων για το σχολικό έτος 2019-2020» ενταγμένο στη θεματική της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Ως ομάδα ελέγχου επιλέχθηκαν 14 μαθητές της Δεύτερης τάξης του Δημοτικού Σχολείου Βώλακα Δράμας. Το δείγμα των 17 ατόμων ήταν βολικό, γιατί υπήρχε πρόσβαση σ' αυτό.

Όργανα μέτρησης

Όργανα μέτρησης της έρευνας αποτέλεσαν ένα τεστ/ερωτηματολόγιο 44 ερωτήσεων γνωστικής αξιολόγησης των μαθητών στο αντικείμενο των σπηλαίων κι ένα πρόγραμμα φυσικής αγωγής με στόχο την αξιολόγηση των ικανοτήτων οριοθέτησης του χώρου, της ισορροπίας και του προσανατολισμού. Το ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε από την εκπαιδευτικό της τάξης και το πρόγραμμα Φυσικής Αγωγής από την εκπαιδευτικό Φυσικής Αγωγής με βάση το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της Β' τάξης σε συνεργασία με την παρούσα ερευνητική ομάδα. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν μέσα στην τάξη πριν την έναρξη και στο τέλος του προγράμματος. Τα ερωτηματολόγια στο Δημοτικό Σχολείο του Βώλακα συμπληρώθηκαν μόνο μια φορά, αφού η τάξη λειτούργησε ως ομάδα ελέγχου σχετικά με το γνωστικό επίπεδο των μαθητών αυτής της ηλικίας.

Διαδικασία έρευνας

Για τη διεξαγωγή της έρευνας ζητήθηκε έγγραφη άδεια από τους γονείς των μαθητών. Η διαδικασία της έρευνας χωρίστηκε σε δύο στάδια. Το πρώτο αφορούσε την επίσκεψη στο σπήλαιο του Αγγίτη και το δεύτερο την επίσκεψη Αρχαιολογικό Μουσείο Δράμας (χωρισμένο κι αυτό σε τρία στάδια: πριν, κατά και μετά την επίσκεψη) με δραστηριότητες εντός του σχολείου και δράσεις πεδίου και τελική αξιολόγηση και παρουσίαση του προγράμματος.

Αποτελέσματα

Α. Στην αρχή της έρευνας, συμπληρώθηκαν τα ερωτηματολόγια της ομάδας ελέγχου και της πιλοτικής ομάδας σχετικά με το γνωστικό επίπεδο των μαθητών αυτής της ηλικίας. Τα αποτελέσματα της μέσης βαθμολογίας κάθε ομάδας παρουσιάζονται στον πίνακα 1 και στο σχήμα 1.

Πίνακας 1. Ποσοστό σωστών απαντήσεων τεστ γνωστικής αξιολόγησης πιλοτικής ομάδας και σκορ σωστών απαντήσεων ομάδας ελέγχου πριν την έναρξη της έρευνας.

	Αριθμός μαθητών	Ποσοστό επιτυχίας σωστών απαντήσεων
Πιλοτική Ομάδα Εφαρμογής	17	41,71%
Ομάδα Ελέγχου	14	41,72%

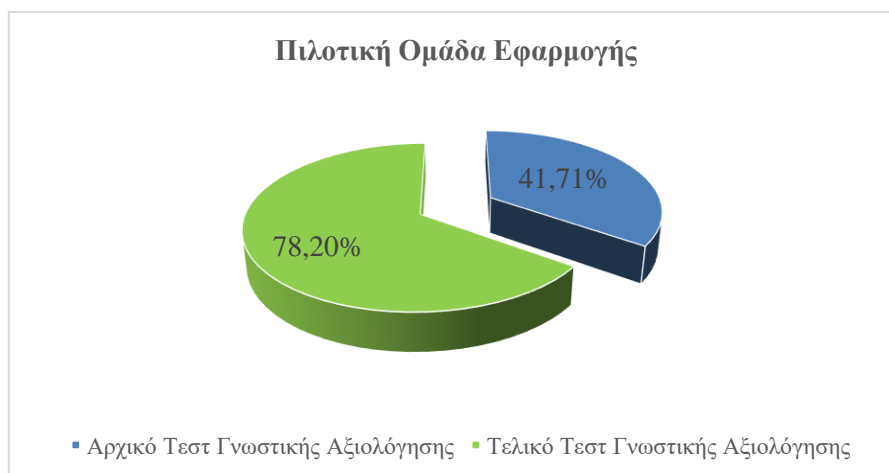

Σχήμα 1. Ποσοστό σωστών απαντήσεων στο τεστ αξιολόγησης για την πιλοτική ομάδα (μπλε) και την ομάδα ελέγχου (κόκκινο).

Β. Μετά την υλοποίηση του ερευνητικού προγράμματος τριών σταδίων, πραγματοποιήθηκε επανάληψη του ερωτηματολογίου για την πιλοτική ομάδα. Τα αποτελέσματα της αρχικής βαθμολογίας και η τελική βαθμολογία της πιλοτικής ομάδας φαίνονται στον πίνακα 2 και στο σχήμα 2.

Πίνακας 2. Ποσοστό σωστών απαντήσεων πιλοτικής ομάδας πριν και μετά την εφαρμογή του προγράμματος.

Πιλοτική ομάδα εφαρμογής	Αριθμός Μαθητών	Ποσοστό επιτυχίας σωστών απαντήσεων	Τ.Α.
Αρχικό τεστ γνωστικής αξιολόγησης	17	41,71%	9,84
Τελικό τεστ γνωστικής αξιολόγησης	17	78,21%	9.41

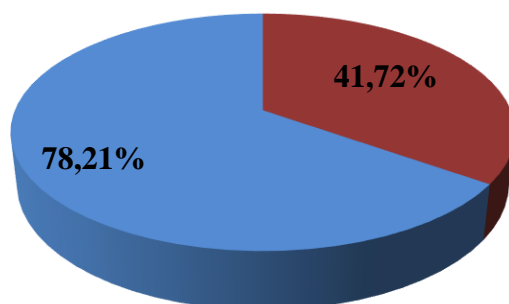
Σχήμα 2. Ποσοστό σωστών απαντήσεων στο τεστ αξιολόγησης για την πιλοτική ομάδα πριν και μετά το ερευνητικό πρόγραμμα.

Η βαθμολογία των σωστών απαντήσεων των μαθητών καταγράφηκε πριν από την εφαρμογή του προγράμματος και μετά την ολοκλήρωση του πιλοτικού προγράμματος. Συγκρίνοντας τα αποτελέσματα του αρχικού και του τελικού τεστ της πιλοτικής ομάδας, συμπεραίνουμε ότι υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές, $t_{(16)}=17,898$, $p<0,05$ ($Mean_1=41,71$, $Mean_2=78,21$).

Γ. Μετά την εφαρμογή του ερευνητικού προγράμματος τριών σταδίων, διεξήχθη επαναληπτική μέτρηση για την πιλοτική ομάδα. Τα αποτελέσματα της τελικής βαθμολογίας της πιλοτικής ομάδας και η σύγκριση με τα αποτελέσματα της ομάδας ελέγχου παρουσιάζονται στον πίνακα 3 και στο σχήμα 3.

Πίνακας 3. Ποσοστό σωστών απαντήσεων στο τεστ αξιολόγησης για την πιλοτική ομάδα μετά το ερευνητικό πρόγραμμα σε σύγκριση με τις βαθμολογίες της ομάδας ελέγχου.

	Αριθμός Μαθητών	Ποσοστό επιτυχίας σωστών απαντήσεων	Τ.Α.
Ομάδα Ελέγχου	14	41,72%	8,67
Πιλοτική Ομάδα Εφαρμογής (final)	17	78,21%	9,41

Σχήμα 3. Ποσοστό σωστών απαντήσεων στο τεστ αξιολόγησης για την πιλοτική ομάδα μετά το ερευνητικό πρόγραμμα (μπλε) σε σύγκριση με τις βαθμολογίες της ομάδας ελέγχου (κόκκινο).

Συγκρίνοντας τα αρχικά αποτελέσματα των δοκιμών της ομάδας ελέγχου και τα τελικά αποτελέσματα των δοκιμών της πιλοτικής ομάδας, συμπεραίνουμε ότι υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές, Πιλοτική Ομάδα A - Ομάδα ελέγχου B $t_{(29)}=11,128$, $p < 0,05$ (μέσος όρος A=78,21, μέσος όρος B=41,72).

Συζήτηση

Στην παρούσα έρευνα έγινε προσπάθεια να διερευνηθεί αν ο σχεδιασμός προγραμμάτων εκπαιδευτικού τουρισμού στο πλαίσιο του μαθήματος της Ευέλικτης Ζώνης και των καινοτόμων προγραμμάτων που υλοποιούνται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, με την εισαγωγή νέων στρατηγικών, μεθόδων και υλικών, σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων και σε συνδυασμό με καινοτόμες δράσεις, όπως χρήση των νέων τεχνολογιών, πραγματοποίηση οργανωμένων σχολικών εκδρομών, εκσυγχρονίζει τη διδακτική διαδικασία και συμβάλλει στην αποτελεσματικότητα της μάθησης.

Στη σημερινή εποχή ο τουρισμός αποτελεί κοινωνικό αγαθό και το ενδιαφέρον της εκπαιδευτικής κοινότητας στρέφεται προς τις σχολικές εκπαιδευτικές εκδρομές. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η προσέγγιση και τα ευρήματα αυτής της μελέτης, αποτελούν μια βάση για την περαιτέρω κατανόηση και ανάπτυξη των σχολικών εκπαιδευτικών εκδρομών στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης και των Καινοτόμων προγραμμάτων που υλοποιούνται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας προέκυψε ότι το αρχικό γνωστικό επίπεδο των μαθητών της Δεύτερης τάξης των δύο Δημοτικών Σχολείων (πειραματικής ομάδας και ομάδας ελέγχου), όσο αφορά το θέμα των σπηλαίων, κυμαίνεται στο ίδιο πλαίσιο. Οι περισσότερες σωστές απαντήσεις ήταν σχετικές με την ενότητα της ζωής των προϊστορικών ανθρώπων (γνώση που προήλθε από την ταινία «Ice Age», που παρακολούθησαν οι μαθητές στην τάξη. Δεν απαντήθηκαν οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, που προϋπόθεταν τη γνώση του αντικειμένου. Από τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων και τα σκορ των σωστών απαντήσεων στην αρχή και στο τέλος της έρευνας παρατηρήθηκε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά (οι μαθητές διπλασίασαν τα σκορ τους), γεγονός που αναδεικνύει ότι η υλοποίηση ανάλογων προγραμμάτων, συμβάλλει ουσιαστικά στην εκπαιδευτική διαδικασία και την κατάκτηση της γνώσης με βιωματικό τρόπο. Να επισημανθεί ότι

το τεστ επαναξιολόγησης δόθηκε και στο τέλος της σχολικής χρονιάς, σαν παιχνίδι «ακονίζω το μυαλό μου», με τη μορφή ερωτήσεων και οι μαθητές ανταποκρίθηκαν απαντώντας με σιγουριά και μάλιστα χρησιμοποιώντας εκφράσεις από την ξενάγηση που πραγματοποιήθηκε στο σπήλαιο. Ενδιαφέρον προκάλεσε η απάντηση που δόθηκε από την πλειοψηφία των μαθητών στην ερώτηση «Πόσα μέτρα είναι το σπήλαιο», η οποία συμπληρώθηκε στο τέλος του προγράμματος. Ενώ είχε τονιστεί πολλές φορές ότι το σπήλαιο είναι το μεγαλύτερο ποτάμιο σπήλαιο στον κόσμο και το μήκος του είναι 21 χιλιόμετρα, ότι δεν έχει εξερευνηθεί όλο γιατί είναι πολύ μεγάλο, στη μνήμη των μαθητών αποτυπώθηκε η απάντηση πως είναι 500 μέτρα, γιατί αυτά περπάτησαν. Με τον τρόπο αυτό φαίνεται ότι το βίωμα είναι πιο ισχυρό από το λόγο.

Ο θεσμός της «Ευέλικτης ζώνης- Βιωματικές Δράσεις», με τη νέα φάση εφαρμογής του αποτελεί σήμερα ισχυρό μεθοδολογικό εργαλείο, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα και όχι μόνο στο διακριτό χρόνο του ωρολογίου προγράμματος. Η ύλη όλων των μαθημάτων του δευτέρου τριμήνου της πιλοτικής τάξης καλύφθηκε διαθεματικά γύρω από το θέμα της έρευνας «Πάμε σπήλαιο;» με τη συνεργασία των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων που διδάσκουν σ αυτήν. Τα γνωστικά αντικείμενα συνδέθηκαν ουσιαστικά μεταξύ τους και εμπλουτίστηκαν με ερευνητικά σχέδια εργασίας. Με τον τρόπο αυτό ενισχύθηκε η συνεργατικότητα μεταξύ των μαθητών αλλά και των εκπαιδευτικών, καλλιεργήθηκε το ερευνητικό τους ενδιαφέρον και η δημιουργικότητα. Στο πρόγραμμα συμμετείχαν ενεργά και με αμείωτο ενδιαφέρον όλοι οι μαθητές, ακόμα και οι πιο «αδύνατοι και δειλοί», ξεδιπλώνοντας ταλέντα, ικανότητες και δεξιότητες. Η χρήση των νέων τεχνολογιών (εικονική περιήγηση, Virtual Reality 3dglASSES κτλ.) λειτούργησε θετικά και υπήρξε έκδηλος ο ενθουσιασμός από την πλευρά των μαθητών, που για πρώτη φορά ήρθαν σε επαφή με τέτοιο υλικό. Η παιγνιώδης προσέγγιση και διαχείριση των συναισθημάτων του φόβου για το άγνωστο και της κλειστοφοβίας, συνέβαλε ώστε οι μαθητές να νιώσουν πιο άνετα κατά την περιήγησή τους στο σπήλαιο. Το μάθημα της Φυσικής Αγωγής με τα προγράμματα και τα παιχνίδια ισορροπίας, προσανατολισμού και οριοθέτησης του χώρου, είχε σαν αποτέλεσμα να αποκτήσουν οι μαθητές αυτοπεποίθηση, να ακολουθήσουν και να απολαύσουν την προσχεδιασμένη διαδρομή διαβαθμισμένης δυσκολίας με ευχέρεια στον περιβάλλοντα χώρο του σπηλαίου. Επίσης, συνεργάστηκαν και χάρηκαν το παιχνίδι τους με τα υλικά της φύσης του συνέλεξαν (πέτρες, ξύλα, φύλλα κτλ.). Τα μαθήματα καλλιτεχνικής φύσης (εικαστικά, μουσική, θεατρική αγωγή), έδωσαν το ερέθισμα, ώστε οι μικροί ερευνητές να συνεργαστούν, να εκφραστούν δημιουργικά και να αυτοσχεδιάσουν. Η γνώση μέσα από τα μαθήματα της Γλώσσας, των Μαθηματικών, της Μελέτης Περιβάλλοντος και των Αγγλικών κατακτήθηκε αβίαστα και φυσικά, αφού έγινε με βιωματικό τρόπο. Με τον τρόπο αυτό επιβεβαιώνεται και η άποψη των Διαφέρμου, Κουλούρη και Μπασαγιάννη (2005) που υποστηρίζουν ότι «Τα μικρά παιδιά μαθαίνουν καθώς βλέπουν, αγγίζουν, μυρίζουν, γεύονται και κινούνται στο χώρο, καθώς πειραματίζονται με μια ευρεία ποικιλία υλικών», και ότι «οι επεξεργασίες θεμάτων προϋποθέτουν ότι οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται, προσφέρουν μεταξύ των άλλων στα παιδιά ευκαιρίες για εξορμήσεις στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, άμεση παρατήρηση, συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών».

Οι εκπαιδευτικές εκδρομές στο σπήλαιο του Αγγίτη και στο Αρχαιολογικό Μουσείο Δράμας σχεδιάστηκαν γύρω από συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους και υλοποιήθηκαν με βάση τα τρία σημαντικά στάδια που πρέπει να ακολουθούνται σύμφωνα με τον Wilson (2011): Το στάδιο πριν, κατά και μετά την εκδρομή. Με τον τρόπο αυτό επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί από την αρχή και επιβεβαιώθηκε η άποψη του Γκαρτζονίκα (2015) ότι οι σχολικές εκδρομές δεν θα

πρέπει να θεωρούνται απλές επισκέψεις σε μια περιοχή, αλλά θα πρέπει να συνδυάζουν πέρα από την ψυχαγωγία και την επίτευξη συγκεκριμένων διδακτικών στόχων. Εντύπωση προκάλεσε στην ξεναγό ότι οι μαθητές ήταν κατάλληλα προετοιμασμένοι, γνώριζαν τους κανόνες, σεβάστηκαν τους χώρους που επισκέφτηκαν και ήταν πολύ συνεργάσιμοι. Σημαντική υπήρξε η προετοιμασία και παρουσίαση του προγράμματος από τους μαθητές της τάξης στους μαθητές και δασκάλους του σχολείου καθώς και στους γονείς των μαθητών. Ο ενθουσιασμός ήταν έκδηλος από όλους. Έτσι επιτυγχάνεται το άνοιγμα των σχολείων στην κοινωνία, όπως ορίζεται και στους στόχους της Ευέλικτης Ζώνης.

Συμπεράσματα

Το κύριο συμπέρασμα που προκύπτει από την παρούσα έρευνα είναι ότι ο σχεδιασμός προγραμμάτων εκπαιδευτικού τουρισμού στο πλαίσιο του μαθήματος της Ευέλικτης Ζώνης και των καινοτόμων προγραμμάτων που υλοποιούνται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, εκσυγχρονίζει τη διδακτική διαδικασία και συμβάλλει στην αποτελεσματικότητα της μάθησης. Τα καινοτόμα προγράμματα που υλοποιούνται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση συμβάλλουν στην αλλαγή της διαδικασίας μάθησης, η οποία από απομνημονευτική - ατομική γίνεται διερευνητική και ομαδοσυνεργατική. Συντελούν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και στην καλλιέργεια θετικών στάσεων και συμπεριφορών των μαθητών. Ο ρόλος του διευθυντή στη διαδικασία εφαρμογής καινοτομιών είναι καθοριστικός για την παροχή μέσων και στήριξης σε ότι αφορά την εκπόνηση ανάλογων προγραμμάτων και σημαντικός για τη δημιουργία κλίματος καλών σχέσεων και συνεργασίας.

Η συνεργασία μεταξύ του/της εκπαιδευτικού του τμήματος και των εκπαιδευτικών όλων των ειδικοτήτων που διδάσκουν σε αυτό, συμβάλλει ώστε να αξιοποιηθούν οι πόροι του διδακτικού προσωπικού προς όφελος της πολύπλευρης προσέγγισης του γνωστικού αντικείμενου. Οι δράσεις πεδίου όπου οι μαθητές παρατηρούν προσεκτικά, εκφράζονται, παίζουν και συμμετέχουν ενεργά, καθώς και η χρήση της τεχνολογίας μέσω τρισδιάστατων παρουσιάσεων και η συμμετοχή μέσω προγραμμάτων εικονικής πραγματικότητας, αποτελούν χρήσιμα εργαλεία για τη διεύρυνση του ορίζοντα της εκπαιδευτικής αποστολής και για τη δημιουργία της επιθυμίας στους μαθητές για την απόκτηση γνώσεων και περαιτέρω έρευνας. Διαπιστώθηκε ότι οι σχολικές εκπαιδευτικές εκδρομές, ως μέρος της διδακτικής μεθόδου, για να είναι αποτελεσματικές, χρειάζονται σχεδιασμό και οργάνωση δραστηριοτήτων με συγκεκριμένους στόχους. Άλλο συμπέρασμα που προέκυψε από τη μελέτη είναι ότι οι οργανωμένες σχολικές εκδρομές προκαλούν μεγαλύτερο ενδιαφέρον και ικανοποίηση σε σχέση με τη διδασκαλία στην τάξη, γιατί βοηθούν στην εμπέδωση της ύλης, στην επαφή του μαθητή με το υλικό και στη θετική τροποποίηση της συμπεριφοράς των μαθητών. Το Τμήμα Εκπαίδευσης και Δεξιοτήτων στη Βρετανία συμφωνεί, υποστηρίζοντας ότι παρέχουν πολύτιμη ευκαιρία στα παιδιά να αναπτύξουν κοινωνικές και ψυχαγωγικές δεξιότητες, τα βοηθά να αναπτύξουν χρήσιμες δεξιότητες για τη ζωή τους και καλύτερη κατανόηση και συνοχή μέσα στο σχολικό περιβάλλον (Hunter-Jones, 2007). Τέλος, η εκπαιδευτική εκδρομή, αποτελεί μια ευχάριστη μαθησιακή εμπειρία μέσω της οποίας οι μαθητές αποκτούν καλύτερη σχέση με το περιβάλλον, τη φύση και την άθληση. Καλλιεργούν ψυχοκινητικές δεξιότητες και αποκτούν σταδιακά τουριστική συνείδηση.

Βιβλιογραφία

- Anthony, B., Marcelo, F., Andrew, H., Sarah, J., Neil, K., David, P., & Kelvin, V. C. (2004). *Vission 2020: forecasting international student mpbility; A UK perspective. England: British Council Department.*
- Γκαρτζονίκας, Κ. (2015). *Ο αναβαθμισμένος μαθητικός τουρισμός ως διάσταση του σύγχρονου σχολείου, ΕΑΠ, Ιωάννινα.*
- Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π., Μπασαγιάννη, Ε. (2005). *Οδηγός νηπιαγωγού. Αθήνα: ΟΕΔΒ, Ελληνικά Γράμματα.*
- Davidson, L. (2001). Qualitative research and making meaning from adventure: A case study of boys' experiences of outdoor education at school. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, 1(2), 11-20.
- Demeter, T., & Bratucu, G. (2014). Typologies of youth tourism. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Series V: Economic Sciences*, 115-122.
- Dillon, J., Rickinson, M., & Teamey, K. (2016). The value of outdoor learning: evidence from research in the UK and elsewhere. In *Towards a convergence between science and environmental education* (pp. 193-200). Routledge.
- Farmer, J., Knapp, D., & Benton, G. M. (2007). An elementary school environmental education field trip: Long-term effects on ecological and environmental knowledge and attitude development. *The journal of environmental education*, 38(3), 33-42.
- Ferry, B. (1993). Science centers and outdoor education centers provide valuable experience for pre-service teachers. *Journal of Science Teacher Education*, 4(3), 85-88.
- Hartland, J. (2009). *Γλώσσα και Σκέψη. Επιμέλεια: Κωσταρίδου-Ευκλείδη Α. Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα.*
- Hunter-Jones, J., & Hunter-Jones, P. (2007). Managing health and safety on international school trips. *Management in Education*, 21(1), 8-14.
- Kisiel, J. (2006). Making field trips work. *The Science Teacher*, 73(1), 46-48.
- Michie, M. (1998). Factors influencing secondary science teachers to organise and conduct field trips. *Australian Science Teachers Journal*, 44(4), 43-50.
- Μπαμπινιώτης Γ. (2012). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Κέντρο Λεξικολογίας, Δ' Έκδοση, Αθήνα*
- Nadelson, L. S., & Jordan, J. R. (2012). Student attitudes toward and recall of outside day: An environmental science field trip. *The Journal of Educational Research*, 105(3), 220-231.
- Ritchie, B. (2003). *Aspects of Tourism. Managing Educational Tourism.* England: Channel View Publications.
- Ritchie, B. W., Carr, N., Cooper, C. P. (2003). *Managing educational tourism* (Vol. 10). England: Channel View Publications.
- Ritchie, B. and Dale, N. (2008) *Constraints to school excursions: An Australian Case Study.* CAUTHE 2008 Conference
- Sharma, U., Das, A. (2015). Inclusive education in India: past, present and future. *Support for Learning*, 30(1), 55-68.
- Scribner-MacLean, M., Kennedy, L. (2007). More than just a day away from school: Planning a great science field trip. *Science Scope*, 30(8), 57.
- Wilson. M. (2011). Field Trip Fundamentals. *Education Digest: Essential Readings Condensed for Quick Review*, 76(6), 63-64.

Issue 18b (2022) 18-29

<http://www.jstar.gr>

The design of educational tourism programs in the context of flexible zone lesson and innovative activities within the primary education setting. Pilot study of the primary school of Petroussa Drama

Ntobriki E.¹, Yfantidou G.¹, Glinia E.², Derri V.¹

¹ Department of Physical Education and Sports Science, Democritus University of Thrace

² Department of Physical Education and Sports Science, Aristotle University of Thessaloniki

ABSTRACT

Educational tourism is the tourist activity undertaken by travelers for whom the primary or secondary motivation for their trip is education or learning. Educational tourism combines education with tourism in a way that promotes life-long learning, and offers a pleasant learning experience, whilst also creating new forms of knowledge, new skills, and a sense of broadening horizons for the learners. In the primary education setting, educational trips are a necessary complement to children's education: through such trips, pupils have the opportunity to come into contact with places that have special educational and learning value; to learn about the achievements of humankind throughout the long-lasting course of civilization; and to cultivate their social skills. The design of programs of Educational Tourism can take place in the context of Flexible Zone teaching and innovative activities within the Primary Education setting. This study aims to show that designing programs of educational tourism programs for primary school pupils modernizes the teaching and learning processes and enhances the effectiveness of education. The sample population for this study consisted of 17 pupils from the 2nd Grade of the Primary School of Petroussa, who formed the pilot group, and 14 pupils from the 2nd Grade of the Primary School of Volakas, who formed the control group. We designed: a) a questionnaire of 44 cognitive assessment questions to explore the knowledge base of the participant pupils on the theme of caves; and b) a program of assessment of physical education to delimit space, balance and orientation. Comparing the correct answers between the initial and final outcomes of the pilot group led to the conclusion that there is a statistically significant difference in learning outcomes. This in turn shows that: "fieldwork, properly conceived, adequately planned, well-taught and effectively followed up offers learners opportunities to develop their knowledge and skills in ways that add to their everyday experiences in the classroom".

Key Words: educational tourism, innovative educational programs

Διεύθυνση
αλληλογραφίας:

E-mail:

Ντομπρική Ευαγγελία

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
dompreva@yahoo.gr